

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
Yayın No:35

YÜKSEKÖĞRETİMDE
DİN BİLİMLERİ ÖĞRETİMİ
SEMPZYUMU

21-23 Ekim 1987

SAMSUN
1988

YÜKSEK DİN EĞİTİMİNDE HEDEF VE PROGRAM

Prof. Dr. Ekrem SARIKÇIOĞLU
Öndokuz Mayıs Üniversitesi
İlâhiyat Fakültesi

Bilindiği gibi ülkemizde 1950 de Ankara İlâhiyat Fakültesiyle başlayan Yüksek Din Eğitimi bugün sayıları 8'e yükselen İlâhiyat Fakülteleriyle sürdürülmektedir. İdeal hedeflere ne derece yaklaştığı, mezunlarımızın çalışma alanlarında ne derece başarı gösterdiği konularını değerlendirebilmek için, 40 yıla yaklaşan deneyimlerimizden özetle söz etmenin yararlı olduğuna inanıyorum :

Ankara İlâhiyat Fakültesi kuruluş yıllarını müteakip eğitiminde, ağırlığı "Din Kültürü" öğretimine veriyor; liseden gelen Arap harflerini tanımayan öğrencilerine Kur'an kıraatını öğretme gereğini duymuyordu. Mezunlar ibâdet ve merasimlerde toplumun pratik ihtiyaçlarına cevap veremiyordu. Bu eksiklik hemen görülmüş ve 1970'li yıllarda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Yüksek İslâm Enstitülerinde ise, ağırlık pratiğe verilmesi sebebiyle, toplum karşısında daha başarılı olmuşlardır. Diyanet teşkilatında daha çok vazife alabilmişlerdir.

Ankara ve Erzurum İlâhiyat Fakülteleri 1970'li yıllarda programlarında yaptıkları ıslahatlarla teori ve pratiği birleştirmeye çalışmışlar; gözle görülen bir başarı da elde etmişlerdir. Bu arada problemi gören Yüksek İslâm Enstitüleri de bazı ıslahat teşebbüslerinde bulunmuş, programında bölümlenme ve branşlaşmalara gitmiştir. Fakat açılan sınavlardaki mezunların başarı oranı, branşlaşmanın arzu edilen neticeyi vermediğini göstermiştir.

YÖK Kanunu ile ülkemiz Yüksek Din Eğitiminde yeni bir safhaya girilmiştir. Getirdiği yarıyıl ve kredi düzeyine yeterince intibak edilememiş olmasına rağmen, istikbalde yapılacak eğitim ve öğretim ıslâhatlarında büyük

bir esneklik ve hareket yeteneği kazandırmıştır. Basit, şeklî bir husus olarak görûlmesine rağmen, zamanla daha iyi anlaşılacak ve meyvelerini istikbalde verecektir kanısındayım.

Yüksek Din Eğitimi ve Öğretimi müesseseleri olan İlâhiyat Fakûlterinden ne bekleniyor sorusuna meslektaşlarımız cevaplar aradılar. Bu sualin cevabını üç ana hedefte toplayabiliriz :

1. Dinî tören ve ibâdetlerimizde görev alacak, dinî pratikleri icrâ edecek, Diyanet Teşkilâtımızın da ihtiyacı olan geniş din kültürüne ve bilgisine sahip elemanlar yetiştirmek,

2. Milli Eğitim bünyesinde, özellikle İmam-Hatip liselerinde meslek dersleri okutacak öğretmen adaylarını yetiştirmek,

3. Her nerede çalışırsa çalışsın, yetişecek elemanın günümüzün ve yaklaşan yüzyılın inanan toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek yetenekte eleman yetiştirmek.

Bu üç ana ihtiyaç alanının çok geniş olması dolayısıyla, mevcut imkânlar içinde tatmin edici bir cevap bulmak güçlüğü hepimizi düşündürmekte ve yormaktadır.

Hepsinden zoru üçüncü husus, yâni yetişecek elemanın toplumun ihtiyaçlarına, yaşayan müslümanların dinî ihtiyaçlarına cevap verebilecek yetenekte olması ki, bunun şartı dinin dünyaya ve ahirete dönük her meselesinde çağdaş araştırmalar yapılmasıdır. Maalesef halen çağdaş araştırmalardan yoksunuz. Yeri gelince İslâmın dünya ve ahiret dengesini sağlayan bir din olduğunu, ahiret hayatının dünya hayatına bağlı olduğunu söylüyoruz. Haklı olarak dünya işlerini ahlâkî ve manevî değerlendirmeye tâbî tutuyoruz, ama İslâm Hukuku derslerinde de hâlâ suların temizliği konusunu okuturken, 500 sene 1000 sene önceki dünya şartlarında verilmiş hükümleri okutuyoruz. Çağdaş ilimlerdeki gelişmelere gözümüzü ve kulağımızı kapatıyoruz. Mikrop yuvası karasinekten mucize bekliyoruz. Bu tür misallerin sayısını artırmak mümkündür. Çağdaş araştırma ve değerlendirmeler olmazsa çağdaş eğitim de,

görüşler de olmaz. Acil ve sür'atli bir biçimde modern dinî araştırmalara ihtiyacımız vardır.

Mevcut lisans Eğitim ve Öğretim programımız ise ana hatlarıyla 1982 yılına kadar İlâhiyat Fakültelerinde geliştirilen, teori ve pratiği birleştirici olan programdır. Bugüne kadar en çok başarı elde edilebilen öğretim programıdır. Ancak haftada 30 saati aşkın ders programına rağmen, istihdam alanlarımızın ihtiyacına cevap verecek elemanı yetiştirmekte tam başarıya ulaştığımız söylenemez. Mevcut saatların daha ölçülü düzenlenmesi hatıra gelebilir. Meselâ lisans eğitiminde toplam 32 kredi saat Batı dili okutulurken, İlâhiyat öğrencisi için çok daha zaruri olan Arapça 18 kredi saat okutulmaktadır. Farsça ise ya seçmeli 2 kredi saattir veya hiç yoktur. Ortada açık bir dengesizlik vardır. İlgili mercilerle görüşüp, düzeltilmesine çalışmamız gerekir.

Mezunlarımızdan Diyanet Teşkilatında vazife alanlar, eksikliklerini açılan hizmet içi kurslarla gidermeye çalışıyorlar ki, takdire şâyandır. Yine de Kur'an kıraatı, Tefsir, Hadis v.s. gibi klasik bilim dallarında daha güçlü eleman isteği, ihtiyacı dile getirmektedir.

Bütün gayretlerimize rağmen, henüz İmam-Hatip liselerinde öğretmen ihtiyacına kalite bakımından cevap verebilmiş değiliz. Meslek dersleri öğretmeni olarak tâyin edilen mezunumuzun karşısına, Fakültede gördüğü ders çeşidine yakın bir ders grubu çıkmaktadır. Bazen fakültede zor zahmet geçtiği dersin öğretmenliğini yapma zorunluluğu ile karşı karşıya gelmektedir. Veya "Ben şu derste daha başarılıyım, eğitim ağırlığını ben şu derse verdim, şu dersi okutacağım" diyemiyor.

Şüphesiz problem yeni değil, çözümü için bazı tecrübeler de yapılmadı değil. Bunlardan ilk tecrübeyi Erzurum İlâhiyat Fakültesi kuruluşunu müteakip programında yaptı ve fakülte içinde beş bölüm açtı. Daha sonra benzeri tecrübeler Yüksek İslâm Enstitülerince de yapıldı. İlâhiyat diploması alacak öğrencinin, temel bazı islâmî bilgileri dahi alamadan mezun olma durumuyla yüzyüze gelindi. Yapılan hatanın büyüklüğü anlaşılacak hemen vazge-

çildi. Öğrenciyi bölümlere ayırmanın probleme çözüm getirmediği anlaşıldı.

Bugün hemen çoğumuz, problemin çözümüne çare bulmaya gayret gösteriyoruz. Gayretler arasında, mevcut saatleri daha gerçekçi, daha ölçülü düzenleme eğilimleri de var. Başarılı bir ayarlama yapılsa dahi, bazı derslerin kredi saatının, diğer bazılarının aleyhine yükseltme şeklinde olacaktır ki, derde devâ olmayacaktır. Kanaatımızca bu tıkanıklık, derslerin kredi saatlarının dondurulmasından, statikleştirilmesinden ileri gelmektedir. Mevcut metotla, bilim dallarının da gelişmesi mümkün değildir. İhtiyaç duyulan yeni bilim dallarına ise, kapılar tamamen kapalıdır. Meselâ, geçen yıllarda İstanbul İlahiyat Fakültesi, bir "İslâm Ahlâkı" dersi ihdas etmek istemiştir. Çünkü kendi fakültesi içinde dersin zaruretine inanılmış, okutacak eleman problemi de bulunmadığı için, bu yönde karar almış, teklifte bulunmuştur. Konu Sosyal Bilimler Komisyonuna geldiğinde, orada yeterli desteği bulamamıştır. Halbuki ayrı bir ders olarak okunmasına, bir bilim dalı olarak gelişmesi gerektiğine inanıyorlarsa, İstanbul İlahiyat Fakültesinde bu ders öğretim safhasına girmeliydi. En azından denenmeliydi. Bu deneme diğer İlahiyat fakültelerine hiçbir zarar getirmez. Ancak, bütün İlahiyat fakülteleri mecburî olarak okutsunlar şeklinde teklif yapılırsa, Samsun İlahiyat Fakültesini temsilen müsbet görüş beyan edemem. Çünkü o dersi okutacak ve zaruretine inanmış elemanım olmadığı kanaatındayım. Benzeri misalleri çoğaltmak mümkün.

Yine fakültelerimizin ve öğretim elemanlarımızın % 90'ının ittifak edecekleri bir dersi ele alalım. Meselâ, Tefsir. Kadro ve öğretim üye imkânları müsait olsa dahi ne yapabiliriz? Çok çok mevcut toplam kredi saatına 5-6 saat daha ilâve edebiliriz. Bunun ölçüsü ne olacak? Diğer bilim dalları da ders saatlarını artırmak isteyenlerdir. İlahiyat alanındaki diğer bilim dallarının gelişmeye, uzman yetiştirmeye ihtiyaçları yok mu? Bazı bilim dallarını ihdas ederken veya bazılarının saatlarını çoğaltırken, diğer bilim dallarını kaldırmak veya ders

saatlerini azaltmak gerekmez mi? Bütün bu sorulara mevcut şartlarda verilecek cevap "evet"tir.

Çevremizi saran bu kalın duvarları, hiçbir bilim dalına zarar vermeden aşma imkânı olduğu kanaatındayım. Yukarıda değindiğimiz mahzurları kaldıracak, bize hareket imkânı verecek, çıkmazdan kurtaracak bir yol olduğu kanaatındayım. Yalnız bu yolun ismine bakıp, denenmiş eski bir yol olduğunu düşünen olursa, o meslektaşına yanıldığını söyleyeceğim. Daha önce denenmiş ve pek başarıya ulaşılmamış metottan farklı bir muhtevası olacaktır. İsim benzerliği yanıltmasın! Muhteva yenidir ve denenmemiş bir yoldur. Bu yol hem Dîyanet teşkilâtımızın ve hem de İmam-Hatip liselerinin personel isteklerine biraz daha çok cevap vermiş olacaktır. Bununla da kalmayacak, fakültelerin kendi bünyeleri içinde bilim dallarının, başka bilim dallarına zarar vermeden gelişmesini sağlayacaktır. Mevcut eğitim ve öğretim programı öğrencilerimizin yetenek ve eğilimlerini geliştirici olmak özelliğinden de uzaktır. Fakültelerimizin binlerce talebesini kaskatı bir öğretim programı kalıbından geçirmeye çalışıyoruz ve hiçbir insiyatif de tanımıyoruz. Teklif edeceğimiz yol, metot, öğrencilerimizin eğilim ve yeteneklerine de kısmen cevap verecek ve geliştirecek özelliktedir. En önemlisi de: Bugüne kadar geliştirilen mevcut programımıza gölge düşürmeyecektir.

Bu yol, bugüne kadar anladığımız, tatbik ettiğimiz seçmeli dersler yönteminden, muhteva bakımından farklı bir "SEÇMELİ DERSLER" yöntemidir. Şimdiye kadarki "Seçmeli Ders" tatbikatı öğrenciye genelde okutulmayan bazı dersleri, cüzî ölçüde alma imkânı vermektir. Donuk bir yapıya sahipti. Şimdi de aynı tatbikat var: Dört yılda 2 kredi saat "Dinî Musiki, Paleografi veya Farsça" derslerinden birini almak gibi. Kanaatımca kendimizi, öğrenciyi ve dışarıdan bakanları kandırmaktan başka bir işe yaramıyor. Bu geleneksel yöntemle, derslerin sayısını, kredi saatlerini artırsak da bu uygulama bizleri hedefe yaklaştırmaktan uzaktır.

Teklif edeceğim "Seçmeli Dersler" yöntemi ise şu

esaslara dayanmalıdır :

1. Bugüne kadar geliştirilen mevcut dersleri aynen muhafaza etmeli ve öğrencilerimizin temel İslâm kültürünü almaları sağlanmalı.

2. Mevcut derslerin sadece kredi saatlerinde ayarlama yapılarak % 20-25 lik seçmeli dersler için zaman ayırmalı.

3. Öğrencileri ders seçiminde tamamen serbest bırakmalı.

4. Sekiz yarıyılıda öğrencilerin toplam % 20-25 lik seçmeli dersleri alabilmeleri için, ders ihdas ve ders kaldırmada ve mevcut bilim dallarında mecburi derslere ek olarak, detay konularda ders ve seminerler koymada fakülteler kendi özelliklerine göre serbest olmalıdır.

Son (dördüncü) maddeyi bazı misallerle açıklayalım: Meselâ Arapça dersi şu anda 2. sınıfta sona ermektedir. Halbuki bazı öğrencilerimiz dersin önemini daha çok idrak etmekte ve sevmekte. Mezun oluncaya kadar, Arapça bilgilerini âzamî ölçüde geliştirmek istemektedirler. Fakat öğrencilerimize bu fırsatı veremiyoruz. Halbuki, mecburi dersler dışında isteyen öğrenciler için her yarıyılıda konuları değiştirmek üzere Arapça dersleri ihdas eder ve seçmeli olarak öğrencilere sunarsak (şu anda okuduğu mecburi saatler dışında) mecburi saatler üzerinde 20-30 saat daha Arapça dersi almalarını sağlayabiliriz. Başka bir misal daha verelim. Tefsir bilim dalını ele alalım: Şu anda fakültelerimizde toplam 16 saat Tefsir dersi vardır. Öğrencilerden istekli ve başarılı olanlar, mevcut mecburi dersler dışında Tefsir dersi okumak isteyebilirler. Mecburi derslerde okutulan konular dışında, her yarıyıl değişmek üzere Tefsir dersleri yapılabilir. Bazen metin çalışmaları, bazen seminer çalışmaları v.s. olabilir. İsteyen öğrenci de bu dersleri alır. Diyelim ki bu durumda bir öğrenci 30 saat seçmeli Tefsir dersi aldı. 16 saat de mecburi dersini ilâve edersek, mezun oluncaya kadar toplam 46 saat Tefsir dersi yapar ki, gittiği yerde rahatça Tefsir derslerini okutabilir. Bu misalleri her derse göre artırmak mümkündür. Ancak bazılarımızın hatı-

ına "öğrenci kolayca, basite kaçır, istismar edebilir" düşüncesi gelebilir. Diyelim ki öyle oldu. Arapçadan, Farsçadan, Fıkıhtan başarısız bir öğrenci her yarıyıl geçme hakkına sahip olduğu kredileri, durum da müsaitti, kolay gördüğümüz paleografi dersine ayırdı. Paleografi dersinin değişen programlarını takip etti. Her yarıyıl mesih, sülüs, siyakat v.s. gibi değişik yazı örnekleri üzerinde çalıştı. Tabii neticede bu öğrenci mezuniyetinde bütün yazı çeşitlerini öğrenerek ayrılacaktır ki, arşivlerimizin özellikle aradıkları eleman durumunda olacaktır. Kazanan yine Fakültemiz, arşivlerimiz ve ülkemiz olacaktır. Ya şimdi ne oluyor? Yılda verdiğimiz takriben 500'ün üzerindeki mezunlarımızdan acaba bir tanesi yazı çeşitlerini öğrenerek mezun olabiliyor mu? Öğrencilerimize yeteneklerini ve arzularını geliştirme yönünde fırsat vererek, bu sistemle fakülte içinde hoca ve sınıf imkânlarına göre üç bölüm değil, öğretim elemanı imkânlarına göre 5 bölüm, 10 bölüm, 15 bölüm kurulmuş olacak. Bu imkânı için kullanmıyoruz?

Zaten her dersin hocası, kendi dersinin lüzumunu, kaydasını ve dersinin daha çok okutulmasını istemiyor mu? Bu sistemle ders saatlarını artırmak isteyen hocalar da, öğrencilerinin yettiği kadar derslerini seçmeli olarak artırmabilecekler. Derslerini seven, başarı gösteren öğrencilerle birlikte çalışma fırsatını bulacaklar.

Tabii bu sistemde açılacak dersler ve kredi saatları, fakültelerin akademik personel ve sınıf imkânlarına göre değişecektir. Öğretim elemanı çok olan fakültelerde geçme imkânları yükselirken, öğretim elemanı bulunmayan allarda belki hiç ders açılmayacaktır. Sistem bütün elastikiyetine rağmen fakültelere ekstra bir yük de getirecektir. Belki imkânların en iyi şekilde kullanılması bir fırsat verecektir. Bu % 20-25 lik hareket serbestliği, fakültelerimizdeki ders saatlarının azlığı-çokluğu kavgalarını da önleyecektir. Ana bilim ve bilim dallarının endilerini yenilemelerine de imkân hazırlayacaktır. Kendilerini yenilemeyen hoca, zorunlu ders programı içinde kendi kendini hapsederken, yerinde sayarken; gayretli ho-

ca da çalışmalarının ve başarılarının meyvelerini öğrencide görecektir.

Bu yeni anlayışla ele alınacak SEÇMELİ DERSLER yöntemi, belirli oranda da olsa, İmam-Hatip liselerinin ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yükünü kısmen hafifletecek, bizleri ideal hedefe bir adım daha yaklaştıracaktır.

* * *